STRATEGII DISCURSIVE DE LEGITIMARE ÎN EDITORIAL

CLAUDIA ENE
Universitatea din București

1. Din punctul de vedere al analizei discursului, în termenii lui Patrick Charaudeau[1], orice *act de limbaj* constituie un schimb interacțional între doi *parteneri* (subiectul *comunicant* și subiectul *interpretant*), în limitele unei anumite *situații de comunicare*. Actul de limbaj este văzut, însă, ca un fenomen complex care combină două circuite indisociabile: un circuit extern, reprezentând locul *acțiunii sociale* (ceea ce se numește prin convenție situație de comunicare), și un circuit intern, constituind locul de organizare a *discursului*; se distinge, deci, între *actul de limbaj*, care privește ansamblul punerii în scenă a comunicării (cu cei doi parteneri: subiectul comunicant și subiectul interpretant), și *actul de vorbire*, care privește exclusiv punerea în scenă discursivă, prin intermediul unei formule verbale care semnalează un act enunțiativ, atribuind un anumit rol partenerilor (deveniți astfel protagoniști: subiect *enunțiator* și subiect d*estinatar*).

Ca parte a actului de limbaj, actul de vorbire depinde, așadar, de dispozitivul socio-comunicațional, specific fiecărui tip de situație de comunicare (mediatică, politică, publicitară, didactică etc.), dispozitiv care – determinând statutul *partenerilor*, finalitatea și aria tematică a intervenției acestora – furnizează în același timp subiectului comunicant instrucțiuni sau constrângeri privitoare la poziționarea enunțiativă a *protagoniștilor* (subiectul *enunțiator* și subiectul *destinatar*), la scopurile pragmatice pe care subiectul enunțiator poate să și le asume și la maniera de configurare discursivă a comunicării (la nivel compozițional și semantic).

Deși dispozitivul socio-comunicațional (definit în termenii unui *contract de comunicare*)[2] supradetermină, în parte, subiectul comunicant în organizarea propriului discurs, acesta dispune totuși de o marjă de manevră, care îi permite să utilizeze o serie de *strategii* de adaptare a intenției sale comunicaționale la constrângerile dispozitivului; cu scopuri strategice, locutorul poate reinterpreta termenii contractului, în funcție de propriul său proiect discursiv, iar gradul de conformitate cu dispozitivul rămâne întotdeauna la alegerea acestuia.

Strategiile discursive sunt multiple, dar ar putea fi grupate, în funcție de scopul utilizării lor, astfel[3]:

– strategii de *legitimare*, cu ajutorul cărora subiectul comunicant își consolidează o poziție de legitimitate, atunci când are îndoieli asupra manierei în care celălalt percepe dreptul

[1] Perspectiva teoretică schițată în secțiunea **1.** are la bază Charaudeau (1984), (2006a), (2006b).
[2] Pentru noțiunea de *contract de comunicare*, vezi Charaudeau (2004).
[3] Sursa acestei clasificări: Charaudeau (2006b).

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

său la cuvânt; sau când destinatarul instituit în discurs pare să aibă o autoritate mai mare decât cea a enunțiatorului principal[1] (subiectul comunicant);

– strategii de *credibilizare*, care presupun diferite atitudini discursive (de neutralitate, de distanțare sau, dimpotrivă, de angajare), cu ajutorul cărora locutorul impune subiectului interpretant un mod de a raționa pe care să-l accepte fără rezerve;

– strategii de *captare* (bazate pe atitudini discursive polemice, de seducție sau de dramatizare), prin care locutorul se asigură că subiectul interpretant aderă la proiectul său discursiv, îi împărtășește ideile, opiniile, afectele.

2. Legitimitatea subiectului comunicant se va contura, deci, atât în funcție de datele dispozitivului socio-comunicațional (care îi vor conferi o anumită *identitate socială*, conformă cu rolul ocupat în dispozitiv), cât și în funcție de strategiile adoptate în enunț (care îi vor creiona o *identitate discursivă convenită* sau *individuală*)[2]. Cu alte cuvinte, legitimitatea subiectului comunicant se va baza pe identitatea socială a acestuia, dar, în funcție de datele concrete ale producerii enunțului, ea va putea fi discursiv *reconstruită*: *întărită, mascată sau deplasată*.

În cazul editorialului[3], *identitatea socială* a autorului corespunde rolului atribuit acestuia în dispozitivul socio-comunicațional specific genului, anume acela de a exprima poziția redacției pe diferite teme de actualitate (considerate semnificative), antrenând ziarul în dezbaterea publică asupra acțiunilor responsabililor social-politici și promovând, în același timp, soluții pentru corectarea acestora.

Prin urmare, este de așteptat ca *identitatea discursivă* (*convenită*) construită în editorial să reflecte atât *autoritatea* editorialistului, cât și *reprezentativitatea* opiniei sale, atunci când analizează acțiuni/evenimente în cheie economică, legislativă, politică dar și morală, pe baza „valorilor fondatoare ale unei anumite idealități sociale" (Charaudeau 2006b: 349), într-un stil argumentativ care să capteze atenția cititorilor și să devină emblema politică și stilistică a ziarului.

La nivelul *strategiilor* discursive, statutul editorialistului (de voce autorizată pentru a exprima într-un mod reprezentativ opinia ziarului) impune, așadar, construirea în discurs a unor instanțe enunțiative care să fie învestite cu *autoritate* și *reprezentativitate*, mai ales în situațiile în care jurnalistul este chemat *să indice actorilor social-politici diferite direcții de acțiune*. Deseori, în aceste cazuri, legitimitatea socială a autorului pare insuficientă pentru a determina realizarea acțiunilor sugerate, astfel încât editorialistul, pentru a dobândi autoritate, se vede nevoit să recurgă la diferite strategii de întărire a legitimității, alegând, uneori, să vorbească în numele unor *valori transcendentale*, care nu depind de împrejurări sau persoane.

3. Acest lucru este cu deosebire evident în editorialele publicațiilor românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perioadă în care contractul de comunicare specific genului nu

[1] Pentru conceptul de *enunțiator principal*, vezi Rabatel (2010: 370), unde noțiunea apare în relație cu cea de *enunțiatori secundari*; *enunțiatorul principal* corespunde, în principiu, autorului, în măsura în care acesta „coordonează" prezența altor puncte de vedere în propriul său discurs, iar noțiunea de *enunțiatorii secundari* se referă la instanțele enunțiative cărora autorul le atribuie fragmente de discurs: „l'énonciateur principal (...) subsume en un méta-PDV les PDV partiels des énoncés composant son discours".

[2] A se vedea, pentru conceptele: *identitate socială, identitate discursivă* (*convenită* sau *individuală*), Charaudeau (2006b).

[3] Pentru cercetări asupra editorialului din perspectiva analizei discursului, vezi, mai ales, Dubied și Lits (1997), Herman și Jufer (2001), Lee (2003) și Le (2010).

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

conferă încă jurnalistului autoritatea pe care, de exemplu, astăzi o are, acesta văzându-se obligat să apeleze frecvent la diferite strategii de legitimare, pentru a-şi consolida identitatea.

În societatea românească din secolul al XIX-lea, statutul jurnalistului era cu greu recunoscut („Ştim că nimine nu ne ascultă; ştim că ne atragem loviri, dară ştim că, cu cât vom fi mai tare loviţi, cu atât lumina se va face mai curând" – *Românul* 2 iulie 1864, 1), insuficienta legitimitate a editorialistului fiind atestată, de altfel, şi de multiplele motivări ale îndreptăţirii demersurilor jurnalistului: „Era de datoria noastră de publicişti să aducem la cunoştinţa cititorilor noştri şi să stigmatizăm toate aceste acte, toate aceste proiecte, toate aceste uneltiri ale unei adevărate trădări naţionale!" (*Alegătorul liber*, 5 ianuarie 1876, 1); „este de datoria presei naţionale de a ţinea spiritul public deştept asupra acestei nenorocite cestiuni, pentru ca nu cumva să i se dea o soluţiune periculoasă intereselor noastre naţionali" (*România liberă*, 20 mai 1879, 1) etc.

Dincolo de textele programatice ale fiecărei publicaţii, în care exista implicit sau explicit o viziune asupra rolului jurnalistului în spaţiul public, un prim acord asupra misiunii presei în societatea românească apare abia în programul-manifest adoptat de primul Congres al presei din România, convocat la 8 noiembrie 1871 („presa va lupta dar pentru realizarea unui guvernământ românesc, prin naţiune şi pentru naţiune, întemeiat pe adevărata libertate naţională"); recunoaşterea deplină a identităţii sociale a jurnalistului se va face, însă, doar treptat.

În absenţa acestei recunoaşteri, editorialistul îşi construieşte cu grijă identitatea discursivă, cel mai adesea prin strategii de *mascare* şi de *obiectivizare* a propriei *subiectivităţi*, astfel încât vocea lui să capete autoritatea unei poziţii larg reprezentative.

4. Strategiile de legitimare specifice editorialului, aşa cum le înţelegem aici, reprezintă proceduri discursive de construire a autorităţii şi reprezentativităţii punctului de vedere exprimat în text, în jurul unor instanţei enunţiative, în general diferite de cea a autorului (dar învestite, uneori, cu mult mai multă legitimitate), mai ales în secvenţele în care editorialistul îşi exercită rolul complicat de a orienta deciziile actorilor social-politici. Aceste proceduri ar putea fi sistematizate, în funcţie de tipul de enunţiatori[1] convocaţi în discurs şi în ordinea crescătoare a eficienţei lor, după cum urmează: 1) asumarea enunţului de către editorialist, încercând, în acelaşi timp să-şi consolideze identitatea socială conferită de statut; 2) invocarea unei alte instanţe personale, a cărei autoritate se transferă şi asupra autorului; 3) recursul la enunţiatori reprezentativi pentru poziţia unor grupuri sociale cu legitimitate general recunoscută, cu intenţia de a depersonaliza instanţa enunţiativă; 4) invocarea unor enunţiatori exprimând valori sociale şi raţionale unanim acceptate, cu scopul de a obiectiviza discursul.

4.1. Cea mai simplă strategie de augmentare a legitimităţii editorialistului o reprezintă asumarea îndemnului la acţiune, prin forme de persoana I singular sau plural, întărite – pentru a da autoritate enunţului – de formule discursive destinate să consolideze ethosul enunţiatorului:

(1) *Aceasta este situaţiunea dezbrăcată de orice consideraţiune şi de orice prejudiţiu. E vorba s-o îndreptăm.* ***Părerea mea personală este că*** *comunitatea de interese*

[1] Utilizăm termenul *enunţiator*, în sensul lui Rabatel (2010: 370): „L'*énonciateur* est l'instance qui se positionne par rapport aux objets du discours auxquels il réfère, et, ce faisant, qui les prend en charge. La notion d'énonciateur correspond à une *position* (énonciative) qu'adopte le locuteur, dans son discours, pour envisager les faits, les notions, sous tel ou tel PDV pour son compte ou pour le compte des autres. De la sorte, l'énonciateur est défini comme l'instance aux PDV", unde PDV abreviază „punct(e) de vedere".

BDD-V1683 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

dintre proprietari, arendaşi, cultivatori şi muncitori cu mâinile trebuie concretizată şi conservată printr-o anume asociaţiune ad-hoc, printr-o instituţiune pornită din iniţiativa privată. ***Cred că*** *instituţiunea cea mai proprie care* **ar ocroti** *toate interesele agricole* ***ar fi*** *aceea a unor sindicate agricole districtuale. (...) Cele ce* ***enunţăm*** *aci în liniamente mari* **comportă, necontestat, mari dezvoltări** *(...).* ***Eu am pus înainte ideea*** *asociaţiunilor şi a sindicatelor agricole:* **cei mai competenţi ca mine s-o combată sau s-o dezvolte**. (*Epoca*, 3 aprilie 1888, 1)

(2) *Parlamentul român s-a-nchis, săptămâna patimelor a trecut, sărbătorile Paştilor s-au sfârşit, prin urmare d-acum* ***avem dreptul*** *a cere de la dd. miniştri să între în lucrările dumnealor şi să facă, cât mai curând va fi cu putinţă, ca ţara să simţă c-au început a lucra*. (*Românul*, 17-20 aprilie 1867, 1-2)

(3) ***Noi,*** **cari ne îngrijim mai mult de binele ţării decât de bucuriile partidelor**, *cerem de la partidul de la cârmă ...* (*România liberă*, 20 mai 1879, 1)

(4) ***„România liberă”****, după cum* **a avut totdauna buna-credinţă şi chiar curagiul de a-şi spune părerile sale lămurit***, în toate cestiunile de interes general ale ţării, îşi* ***va spune*** *şi acum socotinţele sale, corespundă sau nu dânsele cu vederile partidului de la putere. Nu* ***credem*** *că este prudent, nici in interesul ţării, a ne împotrivi tratatului de la Berlin şi a mănţinea statu-quo constitutional, după cum pe unii îi îndeamnă inima*. (*România liberă*, 20 mai 1879, 1)

În aceste situaţii, dat fiind că enunţiatorul exprimat de persoana I, singular sau plural, nu are autoritatea necesară proiectului comunicaţional al editorialistului, se constată tentativa de a construi un ethos discursiv care să asigure legitimitate intervenţiei autorului:

– În ex. 1, subiectivitatea instanţei enunţiative se transformă într-un avantaj, prin recunoaşterea „slăbiciunii” propriei poziţii – o formă de concesie retorică, destinată să-i confere vorbitorului cel puţin autoritatea provenită din conştientizarea propriilor limite; formulările care introduc opinia autorului (*părerea mea personală este ..., cred că ..., eu am pus înainte ideea ...*), reprezentând tot atâtea limitări ale forţei enunţiative a soluţiei propuse (restrângeri realizate şi prin utilizarea condiţionalului-optativ: *ar ocroti, ar fi*, cu rol în diminuarea caracterului de necesitate al îndemnului la acţiune), sunt completate de raportări la alte opinii considerate, în mod strategic, cel puţin la fel de îndreptăţite (*Cele ce enunţăm aci în liniamente mari comportă, necontestat, mari dezvoltări; cei mai competenţi ca mine s-o combată sau s-o dezvolte*).

– În ex. 2, pentru a justifica legitimitatea vocii care îndeamnă la acţiune, editorialistul invocă dreptul general al cetăţeanului de a adresa solicitări guvernului, adăugând, nu fără ironie, că nimic n-ar face nepotrivită în context exercitarea acestui drept (*Parlamentul român s-a-nchis, săptămâna patimelor a trecut, sărbătorile Paştilor s-au sfârşit, prin urmare d-acum avem dreptul a cere ...*).

– În ex. 3, instanţa enunţiativă desemnată de persoana I plural (*noi*) se legitimează prin *elemente care îi creionează un ethos pozitiv*, subliniind îndreptăţirea acesteia de a formula solicitarea (*Noi, cari ne îngrijim mai mult de binele ţării decât de bucuriile partidelor*).

- În ex. 4, în afară de invocarea unui ethos prealabil de credibilitate (*a avut totdauna buna-credinţă şi chiar curagiul de a-şi spune părerile sale lămurit*), editorialistul îşi întăreşte autoritatea şi prin apelul deschis la propriului statut (de voce care exprimă o opinie colectivă), lăsând să se vadă, în acelaşi timp, echivalenţa dintre *noi* şi ziarul în numele căruia se exprimă.

BDD-V1683 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

4.2. O altă strategie, cu o forță de legitimare mai accentuată decât precedenta, o constituie transferarea îndemnului la acțiune asupra altei instanțe personale, fie individuale (ex. 5), de persoana a III-a sg., cu un ethos prealabil consolidat, presupunând ideea de autoritate, de voce autorizată (*discursul Coroanei*); fie colective (ex. 6), de persoana a III-a pl., cu un ethos construit în discurs, insistând pe câteva valori general acceptate (apartenența la un grup considerat legitim, implicarea morală, calitățile vârstei etc.):

(5) *Camerile nu vor putea să treacă cu vederea peste pasagiul acela al* ***discursului coroanei****, care le zicea: „Sunt convins că toți, fără distincțiune de partide și de opiniuni, veți ști, ca în toate împrejurările mari, a pune interesele generale mai presus de orice alte considerațiuni și nu vă veți inspira d-voastră decât de marele interese ale țării și de îndestularea adevăratelor ei trebuințe*. (*România liberă*, 5 iunie 1879, 1)

(6) *... sunt ...* ***mulți bărbați de inimă****, mai ales* ***tineri****, cari așteaptă și speră încă oarecare organizare de la d. Brătianu*. (*Epoca*, 4 decembrie 1885)

4.3. Strategiile de legitimare devin din ce în ce mai eficiente în momentul în care autorul renunță la instanțele enunțiative personale și introduce în discurs enunțiatori fără identitate socială, „voci fantomatice" care par să dea glas unei voințe generale, aproape imposibil de contracarat.

Una dintre aceste strategii o reprezintă tentativa de a depersonaliza și de a generaliza punctul de vedere exprimat în text, prin atribuirea îndemnului la acțiune unor enunțiatori care presupun ideea de majoritate, de generalitate, de opinie împărtășită, realizată, mai ales, cu ajutorul a două tipuri de instanțe enunțiative:

a) enunțiatorul impersonal care exprimă ethosul obiectivității, al depersonalizarii și al generalității, folosit în enunțuri doxice:

(7) *De la o natiune, intrată în faza ei de maturitate,* ***se cere*** *laboare, seriozitate și prevedere pentru viitor*. (*România liberă*, 29 aprilie 1879, 1)

b) enunțiatorul reprezentativ pentru grupuri sociale (cu un ethos prealabil consolidat), concretizat în text prin substantive colective (*țara, națiunea*) ori prin grupuri nominale desemnând puncte de vedere colective (*opinia publică, voința poporului*), cărora li se atribuie de obicei enunțuri doxice:

(8) ***Națiunea*** *nu va cere nimic mai mult decât a vedea pe toți reprezentanții săi că pun mai presus de orice considerațiuni interesele generale* (*România liberă*, 5 iunie 1879, 1)

(9) ***Țara*** *(...) este sătulă de tristul spectacol la care asistă de atâta vreme, ea cere numai un lucru de la căpeteniile sale: muncă, iar muncă și necontenit muncă* (*Epoca*, 1 decembrie 1885)

(10) *Dv., d-lor de la putere, sunteți miniștri constituționali și nu vă este iertat să conduceți politica în contra* ***opiniunei publice****, și într-o chestiune ca aceasta; în*

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

contra ***voinței manifeste a poporului****, în contra intereselor națiunei*.[1] (*România liberă*, 29 septembrie 1879, 1)

4.4. O altă strategie din categoria mai sus menționată o constituie obiectivizarea instanței enunțiative, recurgând la enunțiatori care nu mai desemnează persoane sau grupuri cu un ethos prealabil sau discursiv consolidat, ci principiile înseși a căror respectare legitimează un ethos caracterizat de credibilitate. Acestea pot fi:

a) principii nonimperative, etice (*îndatorirea morală* etc.)

(11) *El* ***trebuie*** *să să gândiască că* ***este mai mare, mai mândru, mai regal*** *de a fi Regele României decât de a figura ca al doilea între colectiviști, dupe cum ar dori d. Brătianu*. (*Epoca*, 26 noiembrie 1885)

(12) *guvernul avea numai o îndatorire* ***morală****, ca el să nu ascundă ... opiniunile*. (*România liberă*, 2 iunie 1879, 1)

b) principii cu forță de necesitate logică, raționale (necesitatea, evidența)

(13) ***trebuința*** *cere* (*Românul*, 19 mai 1867, 1)

(14) *datoria majorității e* ***de la sine*** *indicată* (*Telegraful*, 9 februarie 1888, 1)

c) principii cu forță de necesitate socială, de oportunitate (*interesele publice, interesele națiunii* etc.)

(15) ***Interesele publice*** *cer ca el să vorbească* (*România liberă*, 1 iunie 1879, 1)

d) principii imperative, legale (*legea, textul legii, obligațiunea constituțională* etc.):

(16) *datoria ce-i impune* ***legea*** (*Românul*, 19-20 iunie 1867, 1)

(17) *Cabinetul este* ***legalmente*** *obligat* (*România liberă*, 2 iunie 1879, 1)

(18) *Îndatorirea guvernului de a vorbi lămurit trimișilor națiunei nu mai e de sfera moralei politice și a sensibilității de conștiință a cabinetului, ci o îndatorire impusă lui de* ***textul expres și precis al legei*** *...* (*România liberă*, 2 iunie 1879, 1)

[1] În situații de acest tip, enunțiatorul nu este inserat în discurs într-un mod explicit, prin forme ale discursului raportat, dar se pot identifica în text stadii „embrionare" ale unor instanțe enunțiative care ar constitui pretinsa sursă a punctelor de vedere invocate (*opinia publică*, *voința manifestă a poporului*). A se vedea, în acest sens, Rabatel (2010: 362-363), care vorbește despre: „l'existence, sous des formes très variées, de PDV indiqués à travers la référenciation, sans la rapporter à l'acte d'énonciation d'une source qui parle (le locuteur). (...). En ce sens, le PDV est une problématique plus complexe que celle de la voix et du discours rapporté, car si voix et discours rapportés renvoient bien à des PDV exprimés plus ou moins directement par leur auteur, il devient plus difficile de repérer le PDV d'un tel, dès lors que sa voix ne se fait plus entendre: cette difficulté, caractéristique du style indirect libre, qui n'est pas vraiment un «discours», est encore plus nette chaque fois qu'un locuteur / énonciateur envisage les choses en se mettant à la place d'un autre, à la place de ce qu'il voit, de ce qu'il fait, comme par exemple avec les PDV perceptifs (PDV représentés ou embryonnaires, voir Rabatel, 2008a), sans pour autant lui donner la parole". Vezi, de asemenea, *infra*, secțiunea **5.3.**

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

(19) *cabinetul M. Sale Regale* <u>*are obligaţiunea*</u> ***constituţională*** (*România liberă*, 1 iunie 1879, 1)

(20) *În această situaţie,* <u>*datoria*</u> *M. S. Regelui, arbitrul suprem al partidelor,* <u>*e indicată*</u> *într-un mod limpede şi hotărâtor. M. S. Regele* <u>*trebuie să-şi aducă bine aminte*</u> *că* ***chemarea sa de Rege constituţional*** <u>*îi impune datoria*</u> *d-a se ridica mai presus de partidele politice, de a-şi da seama că faptul de a se înfeoda într-o colectivitate, oricare ar fi ea, hotărât de ambiţie ori de interes, ar fi de ajuns ca să-şi înstrăineze cu desăvârşire dragostea supuşilor săi*. (*Epoca*, 26 noiembrie 1885)

5. Pentru analiză interesează mai ales identificarea strategiilor predilecte, factorii determinanţi în opţiunea pentru o anumită procedură discursivă, precum şi caracteristicile ansamblului enunţiativ în care funcţionează fiecare strategie (modalităţile de introducere a punctelor de vedere atribuite unor enunţiatori diferiţi de „vocea" autorului, maniera de instituire în discurs a destinatarului, formulele de solicitare a acţiunii şi gradul general sau particular al acţiunilor solicitate).

5.1. ***Strategiile discursive predilecte*** relevă importanţa procedurilor de instituire a unei instanţe enunţiative fără identitate socială, dar purtătoare a unor valori universale, general acceptate. Sunt preferate, aşadar:

a) *strategiile de atribuire a discursului unor instanţe implicând ideea de majoritate, de generalitate, de opinie împărtăşită* (v. *supra*, **4.3.**), dat fiind că acestea fie exprimă prin ele înseşi ethosul obiectivităţii, al generalităţii şi al depersonalizării (de pildă, persoana a III-a, folosită în enunţuri doxice), fie sunt instanţe care desemnează grupuri sau puncte de vedere ale unor grupuri cu un ethos prealabil consolidat (instanţe colective recunoscute de toţi cei interesaţi), cum sunt *naţiunea, ţara*.

b) *strategiile de atribuire a discursului unor instanţe care presupun principii morale, intelectuale, de oportunitate sau de legalitate* (v. *supra*, **4.3.**), pentru funcţia acestora de a exprima imperative universale, asociate unor valori valabile în afara persoanelor sau grupurilor, valori care ţin de contracte sociale stabile şi nu doar de un simplu acord.

Este semnificativ că, în categoria instanţelor obiectivizate, valorile etice sunt considerate a fi cele mai slabe ca autoritate enunţiativă, aşa cum reiese din ex. 12: *guvernul avea numai o îndatorire morală* (unde adverbul *numai* exprimă caracterul aparent facultativ al respectării instanţei etice), sau din ex. 18, unde, pentru a sublinia faptul că acţiunea este solicitată nu de un enunţiator cu o legitimitate relativă, ci de unul a cărui autoritate nu poate fi pusă în discuţie, pare că se realizează o „ierarhizare" a legitimităţii diverselor instanţe invocate (pe de o parte, *morala politică* şi *sensibilitatea de conştiinţă*, cu o autoritate mai redusă, pe de altă parte, *textul expres şi precis al legei*, singura instanţă cu un caracter imperativ).

În acelaşi timp, este interesant şi faptul că instanţele bazate pe oportunitate (*interesele naţiunei*), spre deosebire de cele etice, deşi nici cele dintâi nu au caracter de lege (şi, în plus, am fi tentaţi să le considerăm inferioare exigenţelor morale), sunt percepute ca fiind mai puternice ca instanţe enunţiative, cu un caracter mai imperativ, apropiat de cel al legii: *nu vă este iertat să conduceţi politica ... în contra intereselor naţiunei* (ex. 10).

5.2. ***Instanţele enunţiative*** invocate de editorialist sunt selectate în funcţie de câţiva factori care impun un anumit tip de enunţiator:

BDD-V1683 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

a) *legitimitatea destinatarului*, dat fiind că, pentru a-şi consolida propriul statut, autorul încearcă să identifice, în principiu, o instanţă enunţiativă care să aibă suficientă autoritate în faţa destinatarului ales. A se vedea, în acest sens, ex. 11, unde îndemnul la acţiune este indirect atribuit unei instanţe etice (*este mai mare, mai mândru, mai regal*), printre puţinele cu legitimitate în faţa unui destinatar cu un statut deosebit, căruia cu greu i se poate cineva opune (*Regele*);

b) *tema articolului şi maniera de abordare a evenimentelor*, câtă vreme acestea pot fi analizate fie dintr-o perspectivă a valorilor implicate în deciderea acţiunilor (şi, atunci, se optează, în general, pentru instanţe obiectivizate, care evocă principii – v. *supra*, **4.4.**), fie dintr-o perspectivă mai concretă, cu indicaţii de acţiune mai detaliate, situaţie presupunând, de obicei, un grad mai mare de asumare a enunţului din partea autorului, care poate recurge, în acest caz, la invocarea unor instanţe personale (ex. 1) sau reprezentative pentru un anumit grup social;

c) *importanţa sau urgenţa resimţită de autorul articolului* (sunt selectaţi în acest caz enunţiatori cu autoritate semnificativă, din rândul celor care reprezintă *doxa* sau principiile fondatoare ale *doxa*, fiind evitate cu deosebire instanţele personale, de persoana I sau de persoana a III-a, singular ori plural – v. de pildă, ex. 9, 10).

5.3. ***Introducerea în text a punctelor de vedere atribuite unor enunţiatori*** diferiţi de „vocea" autorului se face fie sub forma (pseudo)discursului *raportat*, prin care se pretinde că autorul ar reda spusele instanţei enunţiative invocate: *ţara cere* ... (ex. 9), *trebuinţa cere* ... (ex. 13), *interesele publice cer ca el să vorbească* (ex. 15); fie sub forma unui discurs *mediat*[1], din care poate fi dedus un punct de vedere, neexplicitat în text şi prezent aici doar în fază „embrionară" (Rabatel 2010: 363): *o îndatorire impusă lui de textul expres şi precis al legei* (ex. 18). În acest caz, nu se poate identifica o secvenţă discursivă care să aparţină explicit unui alt enunţiator, dar, atâta timp cât punctul de vedere exprimat în text nu aparţine, în mod evident, autorului, discursul nu poate fi atribuit decât sursei legitime a enunţului, identificate pe baza datelor contextuale (*textul expres şi precis al legei*).

Inserarea în text a enunţiatorului prin forme asimilabile *discursului raportat* (după verbe care exprimă solicitarea) conferă enunţului o notă de obiectivitate, marcând explicit faptul că îndemnul la acţiune nu aparţine editorialistului, ci altcuiva, mai îndreptăţit, în numele căruia vorbeşte autorul. Stilul direct se utilizează doar atunci când instanţa invocată are o legitimitate general recunoscută (de pildă, *Coroana* – ex. 5), iar în majoritatea cazurilor se preferă stilul indirect, dat fiind că, de regulă, nu sunt aduse în scenă discursuri propriu-zise, ci doar instanţe, deseori impersonale, fără o realitate concretă şi, implicit, fără o manifestare discursivă.

În ceea ce priveşte formele de discurs mediat, acestea se folosesc fie în situaţii în care instanţele invocate sunt suficient de legitime pentru a mai avea nevoie de autoritatea conferită de discursul raportat (nu trimit la grupuri sau persoane, ci la principii a căror legitimitate nu mai este doar produsul unui acord conjunctural, ci al unor contracte sociale stabile: *legea*, *datoria morală* etc.): *o îndatorire impusă lui de textul expres şi precis al legei* (ex. 18); fie atunci când îndemnul la acţiune nu poate fi exprimat direct, urmând a se deduce din context. Se întâmplă acest lucru a) în cazul destinatarilor cu un statut deosebit, când autorul evită, din

[1] Noţiunea de *enunţare mediată*, cu referire la modalităţile de redare a punctelor de vedere diferite de cele asumate de autor, apare la Desclés (1976), unde se referă la situaţia în care anumite conţinuturi discursive nu sunt furnizate prin forme în mod explicit raportate la o sursă menţionată în discurs, ci într-o manieră *mediată*, prelucrată şi, într-un fel „ascunsă" în ţesătura enunţiativă.

BDD-V1683 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

politețe sau din prudență discursivă, formularea directă a unui îndemn la acțiune: *este mai mare, mai mândru, mai regal de a fi Regele României decât de a figura ca al doilea între colectiviști* (ex. 11) și b) în situațiile în care îndemnul la acțiune se deduce din modalitatea de prezentare a consecințelor, de regulă negative, ale unui anumit tip de conduită, fără legătură, însă, cu gradul de legitimitate a destinatarului, ci doar din simple necesități retorice (*nu vă este iertat să conduceți politica în contra opiniunei publice ... în contra voinței manifeste a poporului, în contra intereselor națiunei* – ex. 10).

5.4. ***Maniera de selectare și de desemnare a destinatarului*** variază, bineînțeles, în funcție de tema editorialului, dar și de tipul de instanță enunțiativă. Indiferent de destinatarul concret vizat, acesta este astfel denumit încât să nu afecteze legitimitatea enunțiatorului (dat fiind că, de regulă, un interlocutor prea concret ar putea da naștere unei „confruntări de legitimitate", producând astfel un dezechilibru în defavoarea editorialistului).

Modalitățile principale de instituire a destinatarului ca protagonist al actului de vorbire sunt următoarele:

a) *autoadresarea*, prin care autorul se include atât pe sine, cât și publicul textelor sale, în categoria extinsă a destinatarului, mai ales pentru a evita numirea unui interlocutor cu o legitimitate mai mare decât a enunțiatorului, atunci când instanța enunțiativă este percepută ca având o legitimitate mai redusă (de pildă în cazul persoanei I plural: *Nu credem că este prudent, nici in interesul țării, a* ***ne*** *împotrivi tratatului de la Berlin* – ex. 4) sau în situațiile în care, din motive deseori argumentativ-retorice, se dorește menajarea adevăratului destinatar, prin instituirea în discurs a unui interlocutor mai general, exprimat prin substantive colective care desemnează diferite grupuri sociale: *de la o națiune se cere ...* – ex. 7).

b) *destinatarul impersonal*, pentru a evita, și în acest caz, numirea unui protagonist discursiv cu o legitimitate mai mare decât a enunțiatorului, atunci când instanța enunțiativă (de pildă, persoana I sg.) are un grad redus de autoritate (*trebuie*, fără precizarea destinatarului – ex. 1), dar și din considerente care nu țin de legitimitatea interlocutorului, atunci când instanța este una rațională, impunându-se tuturor (necesitatea, evidența): *trebuința cere* (ex. 13).

c) *destinatarul colectiv*, exprimat prin substantive care desemnează grupuri: *dd. miniștri* (ex. 2), *partidul de la cârmă* (ex. 3), *Camerile* (ex. 5), *reprezentanții națiunii* (ex. 8), *căpeteniile țării* (ex. 9), *guvernul* (ex. 12, 18), *majoritatea* (ex. 14), *cabinetul* (ex. 17, 19), cel mai frecvent, și construit în „replică" la instanțele enunțiative care trimit tot la entități colective: *noi, națiunea, țara* etc.

d) *destinatarul particularizat*, soluție discursivă utilizată atunci când evenimentele analizate o impun și când legitimitatea instanței enunțiative nu este afectată: *d. Brătianu* (ex. 6), *Regele* (ex. 11), *M. S. Regele* (ex. 20).

Regula genului cere ca destinatarul căruia i se adresează îndemnul la acțiune să fie unul indirect, dar, cu titlu de excepție, se pot întâlni și situații de adresare directă, mai cu seamă în texte încărcate de retorism și doar în cazurile în care destinatarul este unul colectiv: *Dv., d-lor de la putere* (ex. 10).

5.5. În seria ***modalităților de solicitare a acțiunii*** pot fi identificate diferite grade de intensitate, strict dependente de statutul instanței enunțiative, dar și de cel al destinatarului, care determină, în anumite cazuri, diferite forme de atenuare a solicitării:

a) formulări eufemistice, cu un conținut semantic mai puțin imperativ, impuse, de regulă, de gradul limitat de autoritate al instanței căreia i se atribuie îndemnul la acțiune (persoana I sau persoana a III-a, singular sau plural): *mulți bărbați de inimă ... așteaptă și speră ...* (ex. 6)

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

sau cerute de obligația de reținere a instanței enunțiative, în conformitate cu propriul său statut (de pildă, în cazul *Regelui*): *sunt convins că veți ști să* ... (ex. 5), o formulare complezentă, care, limitată de atribuțiile constituționale ale enunțiatorului, se reduce la aparenta încuviințare a direcției de acțiune adoptate de destinatar.

b) formulări atenuate, utilizate, de regulă, pentru a menaja destinatarul, atunci când statutul acestuia impune o adresare reverențioasă. Pentru a compensa forța performativă scăzută a acestora, editorialistul dezvoltă adesea contexte destinate să întărească sensul verbului care exprimă solicitarea, atunci când aceasta nu poate avea intensitatea dorită: *datoria M. S. Regelui ... e indicată într-un mod limpede și hotărâtor* (ex. 20); aici – vecinătatea adverbelor *limpede* și *hotărâtor*.

În alte situații, autorul se vede obligat – în sens invers – să atenueze sensul solicitării, atunci când aceasta se dovedește prea imperativă: *trebuie să să gândiască* (ex. 11), *trebuie să-și aducă bine aminte* (ex. 20), în acest caz, semnificația subiectelor verbului impersonal care exprimă necesitatea reducând, în bună măsură, forța performativă a verbului, câtă vreme *a se gândi* și *a-și aduce aminte* denotă mai degrabă procese cognitive decât acțiuni propriu-zise.

c) formulări neutre (*trebuie* – ex. 1), tipice pentru situațiile în care instanța enunțiativă nu exprimă o poziție larg reprezentativă (de pildă, persoana I sg.).

d) atenuări retorice ale formulărilor imperative, utilizate mai ales în cazul instanțelor depersonalizate: *națiunea nu va cere nimic mai mult decât* (ex. 8), *țara ... cere numai un lucru* (ex. 9); în aceste situații, legitimitatea punctelor de vedere inserate în text permite formulări mai categorice, dar autorul, din considerente argumentative, alege să le diminueze valoarea performativă cu scopul de a sublinia calitatea instanței de a fi, în plus, rezonabilă.

e) formulări imperative: *a cere*, mai ales pentru instanțele depersonalizate care reprezintă grupuri ori pentru instanțele obiectivizate care exprimă principii raționale (*trebuința* – ex. 13) sau de oportunitate (*interesele publice* – ex. 15), dar și pentru instanțe personale de persoana a III-a sau I plural (*noi* – ex. 2, 3); *a impune, a obliga*, pentru instanțele care evocă principii de legalitate: *datoria ce-i impune legea* (ex. 16).

Deseori, *a cere* este utilizat cu forme de indicativ prezent, pentru a marca o solicitare independentă de timp sau de spațiu, o cerință valabilă pentru o întreagă categorie, în orice moment și în toate circumstanțele, dar apare și cu forme de indicativ viitor, dat fiind că îndemnul la acțiune vizează, în esență, o acțiune viitoare.

Mai interesante sunt formele verbelor *a impune* sau *a obliga*, utilizate, în multe situații, la diateza pasivă sau sub forma unui participiu trecut urmat de un complement de agent, inducând astfel ideea că destinatarul ar fi practic supus voinței unei alte autorități, cu o legitimitate mult mai mare: *cabinetul este legalmente obligat* (ex. 17), *o îndatorire impusă lui de textul expres și precis al legei* (ex. 18).

Nu lipsesc formele indirecte de solicitare a acțiunii, aflate în strânsă legătură cu statutul enunțiatorului, de regulă atunci când instanța căreia i se atribuie îndemnul la acțiune este una cu o legitimitate limitată: în cazul enunțiatorului de persoana a III-a sau de persoana I (*nu credem că este prudent, nici in interesul țării a ne împotrivi* ... – ex. 4), dar și cazul instanțelor etice, considerate mai puțin imperative (*guvernul avea numai o îndatorire morală* – ex. 12), și chiar în cazul instanțelor bazate pe lege, atunci când destinatarul are un statut deosebit (*cabinetul M. Sale Regale are obligațiunea constituțională* – ex. 19).

5.6. De remarcat este și faptul că, în majoritatea cazurilor, solicitarea este extrem de generală: sunt specificate mai ales calități ale acțiunii, detalii care țin în primul rând de cadrul

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

general (în principiu moral) al conduitelor, de criteriile pe care acestea ar trebui să le îndeplinească: *așteaptă și speră încă oarecare organizare de la d. Brătianu* (ex. 6), *se cere laboare, seriozitate și prevedere pentru viitor* (ex. 7), *nu va cere nimic mai mult decât a vedea pe toți reprezentanții săi că pun mai presus de orice considerațiuni interesele generale* (ex. 8), *cere numai un lucru de la căpeteniile sale: muncă, iar muncă și necontenit muncă* (ex. 9), *îndatorirea de a vorbi lămurit trimișilor națiunei* (ex. 18).

Caracterul general sau particular al solicitării depinde în primul rând de tema articolului și de maniera în care sunt analizate evenimentele (dintr-o perspectivă de ansamblu, cu referire la principii, sau într-un mod mai concret, atingând aspecte specifice), dar se datorează, în bună măsură, și modalității în care editorialistul își percepe propria legitimitate. Astfel, în afara cazurilor în care lucrul acesta este justificat de obligația de reținere a enunțiatorului (de pildă *Coroana*, v. ex. 5), formularea unor solicitări prea generale se poate explica și prin conștientizarea de către editorialist a lipsei sale de legitimitate (pentru a sugera soluții mai concrete) sau prin încercarea acestuia de a-și întări autoritatea, propunând soluții bazate pe principii pe care nimeni nu le-ar putea contesta.

SURSE

Epoca, 26 noiembrie 1885; 1 decembrie 1885; 4 decembrie 1885; 3 aprilie 1888.

Românul, 17-20 aprilie 1867; 19 mai 1867; 19-20 iunie 1867.

România liberă, 29 aprilie 1879; 20 mai 1879; 1 iunie 1879; 2 iunie 1879; 5 iunie 1879; 29 septembrie 1879.

Telegraful, 9 februarie 1888.

BIBLIOGRAFIE

Charaudeau, Patrick, 1984, „Une théorie des sujets du langage", *Langage et société*, 28, fasc. 1, p. 37-51.

Charaudeau, Patrick, 2004, „Le contrat de communication dans une perspective langagière: contraintes psychosociales et contraintes discursives", în M. Bromberg și A. Trognon (eds.), *Psychologie sociale et communication*, Paris, Dunod.

Charaudeau, Patrick, 2006a, „Discours journalistique et positionnements énonciatifs. Frontières et dérives", *Semen*, 22 (*Énonciation et responsabilité dans les médias*). URL: http://www.patrick-charaudeau.com/Discours-journalistique-et.html.

Charaudeau, Patrick, 2006b, „Identité sociale et identité discursive, le fondement de la compétence communicationelle", *Niterói*, 21, p. 339-354.

Desclés J.-P., 1976, „Quelques opérations énonciatives", în J. DAVID, R. MARTIN (eds.), *Logique et niveaux d'analyse linguistique*, Paris, Klincksieck, p. 213-242.

Dubied, Annik, Marc Lits, 1997, „L'éditorial: genre journalistique ou position discursive?", *Pratiques,* 94, p. 49-61.

Herman, Thierry, Nicole Jufer, 2001, „L'éditorial, «vitrine idéologique du journal»?", *Semen*, 13, p. 91-103.

Le, Elisabeth, 2010, *Editorials and the Power of Media. Interweaving of socio-cultural identities*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

BDD-V1683 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)

Lee, Nam-Seong, 2003, *Identité langagière du genre. Analyse du discours éditorial*, Paris, L'Harmattan.

Rabatel, Alain, 2010, „Retour sur les relations entre locuteur et énonciateur. Des voix et des points de vue", în M. Colas-Blaise, M. Kara, M. Perrin, L. Perrin, A. Petitjean (eds.), *La question polyphonique ou dialogique dans les sciences du langage*, Collection *Recherches linguistiques*, 31, Metz, CELTED, Université de Metz, p. 357-373.

DISCURSIVE STRATEGIES OF LEGITIMISATION IN EDITORIALS

(*Abstract*)

The main purpose of this paper is to identify the discursive strategies of legitimisation in editorials, with a methodological discursive communication identity framework, and to show how those strategies can contribute to the discursive construction of the 'legitimacy' of the communicating subject.

BDD-V1683 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:50:15 UTC)